

Vannforurensning. Hvem forsker hva og hvorfor?

Av ekspedisjonssjef Kåre Grønbech

Kåre Grønbech er ansatt som ekspedisjonssjef i Miljøverndepartementet. Han er cand. jur. fra Universitetet i Oslo, 1951.

*Innlegg på møte i
Norsk Forening for Vassdrags-pleie
og Vannhygiene 4. april d.å.*

Som fremhevet i NTNf's langtidsplan må målsettingen for norsk forskning på forurensningssektoren være å skaffe frem nye kunnskaper som forvaltning og næringsliv trenger for å treffe beslutninger om tiltak mot forurensninger. En prioritering av forskningsoppgavene vil derfor måtte ta utgangspunkt i hvilke tiltak som bør settes i verk med hensyn til luft, vann, avfall og støy. Det må bli en prioritering mellom disse forurensningsgruppene og innenfor den enkelte gruppe.

Prioriteringen ligger i prinsippet hos de politiske myndigheter. Stortinget og Regjeringen treffer beslutninger om fordeling av ressurser og styrer samfunnsutviklingen for øvrig. Departementene tilrettelegger grunnlaget for beslutningene og setter dem ut i livet. De politiske organers og departementenes forskningsbehov og prioriteringer er derfor to sider av samme sak. Gjennom langtidsprogrammer, regjeringserklæringer, fremlegg for Stortinget etc., trekkes

det opp målsettinger for samfunnsutviklingen. Forberedelsen av de politiske vedtak skjer i departementene. Departementene har videre det iverksettende politiske ansvar.

Den innflytelse et departement kan ha, avhenger i stor grad av finansieringsformen, ved tilførsel av midler direkte til institusjoner, gjennom forskningsråd eller til spesielle forskningsprosjekter. Det er særlig gjennom den siste type at et departement betraktes som oppdragsgiver og kan øve særlig innflytelse. En del departementer har i de senere år fått egne bevilgninger med sikte på forskning og utredning som kan være av særlig betydning for eget forvaltningsområde. Den endelige prioritering av omfanget av disse midler skjer vanligvis innenfor det enkelte departements budsjettammer. Avgjørende blir den verdi denne forskning vil ha for arbeidsoppgavene i departementet og i hvilken grad man gjennom forsknings-, utrednings- eller forsøksvirksomhet kan få bedre grunnlag for de politiske vedtak på de enkelte områder.

Finansiering og prioritering av den

praktiske eller målsettende forskning via departementenes budsjetter vil måtte skje i konkurranse med andre muligheter for å oppnå samme mål. Dette gjelder også på forurensningsfeltet. Prioriteringen er her som ellers det alt overskyggende problem. Forurensningsforskningen må konkurrere med andre tiltak om bevilgninger. Dette blir særlig fremtredende hvis det enkelte departement får ansvar for alle forskningsbevilgninger på sitt saksfelt. Dette behøver ikke bety at forskningen taper i konkurransen.

I denne forbindelse kan nevnes at det er forutsatt at bevilgningen til NTNF vedrørende forurensningssektoren føres opp på Miljøverndepartementets budsjett og ikke som nå under Industridepartementet.

I et lite land som vårt med begrensede ressurser og mange ugjorte oppgaver, må det legges særlig vekt på å nyttiggjøre andre lands erfaringer.

De tross alt begrensede midler som kan satses på vannforskning i Norge, bør etter min mening først og fremst brukes på

1. prosjekter som skyldes helt spesielle forhold i Norge, dvs. på felter hvor vi ikke kan bruke andre lands erfaring og forskningsresultater, eller på
2. deltakelse i internasjonale forskningsprosjekter, hvor det er foretatt en streng prioritering og fordeling av oppgavene.

NTNF's Komité for forurensnings-spørsmål har i sitt utkast til langtidsplan gitt et treffende uttrykk for dette og for målsettingen for forsk-

ningen i forurensningssektoren. Det påpekes her at av all den nye kunnskap som trenges, er det bare en liten del vi kan make å skape selv. Det heter videre:

«Resten må importeres. Vår egen forskning må derfor løse følgende generelle oppgaver: For det første må den sette oss i stand til å vurdere og assimilere de forskningsresultater og den teknologi som kan og må importeres. For det annet må vi forske på de forhold som er spesielle for vårt land og hvor vi ikke kan få hjelp annen steds fra. For det tredje bør vi prøve å yte bidrag til den internasjonale forskning på de områder hvor vi måtte ha spesielle forutsetninger. For det fjerde må forskningen bistå kontrollorganene med overvåking av utslipp og spredning av forurensninger, og med vurdering av deres virkninger, der hvor oppgavene er for kompliserte til å gjennomføres rutinemessig.»

Det er spesielt viktig at man på en oversiktlig måte kan gjøre norske og internasjonale forskningsresultater og andre erfaringsdata lettere tilgjengelig for de personer og institusjoner som har ansvaret for forvaltning av vannressursene, og for konsulenter og etater som driver med planlegging, bygging, drift og kontroll av avløpsanlegg. Dette gjelder også for næringslivet med sikte på bedre utnyttelse av råstoffer og stadig mindre mengder av avfallsstoffer. Man burde ha en kontinuerlig og koordinert utsendelse av «databled» som meget

kortfattet og enkelt gir brukerne informasjon om forskningsresultater og erfaringsdata. NIBR's «Plandata» har et slikt siktemål, men det er hittil sørgelig lite data innen de to hovedgruppene «miljø» og «tekniske anlegg».

Fremtidig økonomisk vekst vil i stadig større grad antakelig bygge på utvikling i sektorer som krever moderat ressurstilgang og som kan gi opphav til relativ liten forurensning. Det vil etter hvert bli satsset på ressursbesparende og lite forurensende produksjonsprosesser og høy grad av resirkulering. Dette er forhold som vil påvirke forskningsinnsatsen i årene fremover.

Vi må ha mer kontroll med vår bruk av ressurser. Begrensninger vil være nødvendig der ressursene er særlig knappe. Målsettingen må være at ressursene skal brukes og ikke forbrukes. I dette ligger bl. a. at vi må ta sikte på å bruke våre avfallsstoffer som råstoffer for ny produksjon og ikke som nå deponere dem mer eller mindre konsentrert i naturen. Det er nå oppnevnt et eget utvalg for å vurdere mulighetene for resirkulering. Utvalget skal avgi en første utredning innen 1. august 1973. Å tenke på mulighetene for resirkulering er viktig når en planlegger nye rensetiltak. Enkelte ganger kan slik resirkulering tenkes å gi økonomisk gevinst.

Her må det mentalitetsforandring til. Allerede når en planlegger bruk av nye råstoffer og energikilder, når en planlegger å starte produksjon av et nytt produkt, må en også vurdere hva slags vannforurensningspro-

blem som vil oppstå og hvordan dette kan tenkes løst, herunder mulighetene for resirkulering. På denne måten kan en unngå særlig vannforurensende virksomhet, en kan unngå vannforurensning der en ikke har brukbar renseteknologi og en kan fremskaffe renseprodukter (avfall) som lar seg resirkulere.

Ønsket om en høyere grad av resirkulering stiller oss overfor mange store spørsmål som bl. a. betinger en målrettet forskning vedrørende de fysiske muligheter for resirkulasjon og om de samfunns- og bedriftsøkonomiske konsekvenser.

Det skal nå settes i gang arbeid med en plan for disponeringen av landets vannressurser. En av hovedhensiktene med dette arbeidet er å få et grunnlag som gjør det mulig å ta politisk stilling til hva norske vannressurser skal brukes til i fremtiden. Dette må bl. a. bygge på oversikt over vannressursenes naturgitte forhold, de behov for vann til ulike formål som foreligger, de tekniske muligheter for å dekke disse behov og hvilke konsekvenser tilfredsstillelsen av disse behov får for annen bruk av vannressursene og arealbruken i nedbørfeltet. Det må med andre ord foretas en prioritering av de interesser vannforekomstene skal tjene.

I dette arbeidet vil det være behov for betydelig bistand fra og samarbeid med institusjonene for praktisk vannforskning i Norge. Arbeidet vil ventelig bl. a. bestå i prioriterte undersøkelser av enkelte vannforekomster for å få tilstrekkelig kjennskap til deres tilstand og grunnlag for be-

slutninger om ulike forurensningsbegrensende tiltak.

De midler Miljøverndepartementet i sitt første år disponerer til forskning og utredning i forbindelse med forurensningsspørsmål er relativt begrensede, ca. 2—3 mill. kroner. (Jeg ser da bort fra PRA-midlene med 5 mill. kroner og bevilgningen til resipientundersøkelsen på 0,75 mill. kroner.) Miljøverndepartementet kan derfor bare bidra til å finansiere helt spesielle prosjekter som kan gi opplysninger departementet har umiddelbart behov for.

Miljøverndepartementets forhold til forskningen vil lett kunne oppfattes som en mottakers og brukers forhold med hensyn til forskningsresultater, i forbindelse med planlegging av ressursbruken og i naturvernet.

Departementet vil imidlertid ha viktige oppgaver med å koordinere forskningsvirksomheten på forurensningssektoren. Her er det innledet samarbeid med bl.a. NTNF's organer. Man kan særlig fremheve de oppgaver Komitéen for forurensningsspørsmål har på dette felt. Den skal som ledd i koordineringsvirksomheten bl. a. bidra til at de aktuelle oppgaver blir mest mulig rasjonelt fordelt mel-

lom de aktuelle institusjoner, og styrke samarbeidet mellom disse.

Den skal også:

«Skaffe og holde oversikt over de hovedproblemer vi står overfor innen forurensningssektoren, identifisere de forskningsfeltene og konkrete forskningsoppgaver som bør angripes og arbeide for at disse blir tatt opp etter en overveiet prioritet».

Komitéens arbeid vil på dette grunnlag ha stor betydning for departementets arbeid med forurensningsforskning.

Nå sitter vel mange med et spørsmål om hva departementet som oppdragsgiver for forskningen og på annen måte, vil satse sterkest på i de nærmeste år. Det er ikke mulig å svare utfyllende på dette i dag, fordi arbeidet med Regjeringens langtidsprogram for den nye valgperioden ennå ikke er avsluttet. Et visst svar vil vel bli gitt i langtidsprogrammet, der det sannsynligvis vil bli trukket opp hovedretningslinjer for departementenes forskningspolitikk og angitt hvilke områder som vil bli prioritert.